

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعيات و قانون
پر وگرام ماستري فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

حقوق جانی، مجنی علیه، مظنون و متهم از دیدگاه شریعت و قوانین

(رساله ماستری)

محصله: زاهده

استاد رهنما: وزیر محمد "سعیدی"

سال: ۱۴۰۲ هـ. ش - ۱۴۴۵ هـ. ق

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

حقوق جانی، مجنی علیه، مظنون و متهم از دیدگاه شریعت و قوانین

رساله ماستری

محصله: زاهده

استاد رهنما: وزیر محمد سعیدی

سال ۱۴۰۲ هـ ش

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دیارتمنت فقه و قانون

بورد ماستری

تصديق نامه

محترمه زاهده بنت جندر خان ID: نمبر SH-MSF-s1400-874 محصله دور نهم فقه و قانون که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: حقوق جانی، مجنی علیه، مظنون و متهم از دیدگاه شریعت و قانون به روز شنبه تاریخ ۱۲ / ۱۰ / ۱۴۰۲ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۹۰ (نمره به عدد) نود و نهم (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم :

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	سر محقق سید حبیب شاکر	عضو هیات	
۲	دکتور نجیب الله صالح	عضو هیات	
۳	استاد وزیر محمد سعیدی	استاد رهنما و رئیس جلسه	

..... معاون علمی

..... آمر بورد ماستری

خلاصه بحث

جانی، مجنی علیه، مظنون و متهم که در مورد رسیده گی به یک جرم مورد مطالعه قرار می گیرند، از دیدگاه شریعت اسلامی و قوانین وضعی دارای حقوقی می باشند. نتایج تحقیق بیان می دارد جرم از لحاظ شریعت اسلامی و قوانین محکوم بوده و برای مجرم مجازات را تعیین نموده اند. فردی که مرتکب جرم می شود و یا در مورد اتهام و ظن قرار دارد، نظر به وخامت موضوع توسط نهاد های کشف جرم بازداشت و تحت تعقیب قرار گرفته و توسط محکمه یا بیگناه شناخته و یا محکوم به مجازات می گردد. که می توان این پروسه را در دو مرحله تقسیم بندی نمود. مرحله اول قبل از اصدار حکم در محکمه به صفت (مظنون و متهم) و بعد از حکم محکمه به صفت (جانی و مجنی علیه). در هر دو مرحله دارای حقوقی هستند که باید توسط نهاد های ذیربط رعایت گردد. از دیدگاه شریعت اسلامی در کل قاعده برائت الزمه کاملاً در مورد متهم و مظنون صراحت دارد. قاعده دفع حدود به شبهات که از صدر اسلام به این طرف همواره در عرصه حقوق جزای اسلامی در جرایم حدود و قصاص قابل اجراء بوده قاعده یاد شده در ترجیح اشتباه در عفو بر اشتباه در جزای دلالت روشنی در زمینه دارد. منع شکنجه از مواردی دیگری از دیدگاه شریعت اسلامی محسوب می شود که شامل حقوق افراد فوق الذکر بوده می تواند. از دیدگاه قوانین وضعی موارد متعددی شناسایی شده که می توان به مثابه حقوق مظنون، متهم، جانی و مجنی علیه در قانون اساسی افغانستان، کد جزا، قانون محابس و توقیف خانه ها صراحت یافته است. داشتن حق آگاهی از اتهام، منع شکنجه، حق داشتن وکیل مدافع، حق رسیده گی به اتهام در مدت معینه، حق سکوت، حق داشتن ترجمان در جریان محکمه، حق سلب صلاحیت قضایی که متهم حق دارد با لای هیئت قضائی قانوناً اعتراض نماید و رد آن ها را مطالبه نماید، حق حضور متهم و وکیل مدافع اش در جلسه قضایی، اعتراض بالای فیصله محکمه یا استیناف خواهی و بخش دیگری حقوق جانی یا مجرم در زمان سپری نمودن مجازات در زندان ها می باشد عبارت است از حق اعاشه و اباته، حق تداوی، حق تعلیم و کار، حق ملاقات با فامیل، حق آزادی بعد از تکمیل مدت معینه حبس می باشد.

فهرست مطالب

صفحات	عناوین
۱.....	مقدمه
فصل اول	
مفاهیم و کلیات	
۸.....	مبحث اول: مفهوم حقوق
۸.....	مطلب اول: تعریف لغوی حقوق
۹.....	مطلب دوم: معنی اصطلاحی حقوق
۱۰.....	مطلب سوم: حق از نظر فقهای اسلام
۱۲.....	مبحث دوم: مفهوم متهم، مظنون، جانی و مجنی علیه
۱۲.....	مطلب اول: تعریف مظنون و متهم
۱۳.....	مطلب دوم: تعریف جانی و مجنی علیه
۱۴.....	مبحث سوم: اهداف مجازات
۱۴.....	مطلب اول: مجازات
۱۷.....	مطلب دوم: اهداف مجازات
فصل دوم	
حقوق متهم و مظنون	
۲۵.....	مبحث اول: قاعده های فقهی
۲۵.....	مطلب اول: قاعده برائت الذمه
۲۶.....	مطلب دوم: قاعده دفع حدود به شبهات
۲۸.....	مطلب سوم: کرامت انسانی
۲۸.....	مطلب چهارم: حق داشتن وکیل
۳۱.....	مبحث دوم: حق آگاهی از اتهام و داشتن وکیل
۳۲.....	مطلب اول: برائت الذمه
۳۶.....	مطلب دوم: آگاهی از اتهام
۳۷.....	مطلب سوم: حق داشتن وکیل
۴۳.....	مطلب چهارم: حق رسیده گی به اتهام در مدت معینه قانونی
۴۷.....	مطلب پنجم: منع شکنجه

مطلب ششم: حق مظنون و متهم در محکمه ۵۰

فصل سوم

حقوق جانی و مجنی علیه

مبحث اول: حقوق جانی و مجنی علیه ۵۹

مطلب اول: حقوق جانی و مجنی علیه در جرایم حدود ۵۹

مطلب دوم: حقوق جانی و مجنی علیه در جرایم قصاص ۶۰

مطلب سوم: حقوق جانی در زندان ۶۶

مبحث دوم: الزامات اخلاقی ۶۹

مطلب اول: الزامات اخلاقی ۶۹

مطلب دوم: حقوق جانی در زندان ۷۴

مطلب سوم: مزایا و معایب زندان ۷۸

مطلب چهارم: حقوق معیشتی جانی ۸۲

جز اول: حق اعاشه و اباته ۸۳

جزء دوم: حق تداوی ۸۴

جزء سوم: حق تعلیم و کار ۸۴

جزء چهارم: حق ملاقات با فامیل ۸۶

جزء پنجم: ازادی بعد از تکمیل مجازات ۸۷

جزء ششم: حق اعاده حیثیت ۸۹

نتیجه گیری ۹۱

پیشنهادهات ۹۳

فهرست آیات قرآنکریم ۹۴

فهرست احادیث نبوی صلی الله علیه وسلم ۹۶

فهرست اعلام ۹۷

مآخذ ۹۸

نتیجه گیری

در مورد حقوق جانی، مجنی علیه، مظنون و متهم از دیدگاه شریعت اسلامی و قوانین وضعی می توان نتیجه گیری نمود:

۱- فردی که مرتکب جرم می شود و یا در مورد اتهام و ظن قرار دارد نظر به وخامت موضوع توسط نهاد های کشف جرم بازداشت و تحت تعقیب قرار گرفته و توسط محکمه یا بیگناه شناخته و یا محکوم به مجازات می گردد. که می توان این پروسه را در دو مرحله تقسیم بندی نمود. مرحله اول قبل از اصدار حکم در محکمه به صفت (مظنون و متهم) و بعد از حکم محکمه به صفت (جانی و مجنی علیه) قرار دارند. در هر دو مرحله دارای حقوقی هستند که باید توسط نهاد های ذیربط رعایت گردد.

۲- از دیدگاه شریعت اسلامی در کل قاعده برائت الذمه کاملاً در مورد متهم و مظنون صراحت دارد، زیرا انسان وقتی که تولد می شود ذمه آن خالی از اشغال به حقوق غیر است، این حالت اصلی ذمه انسان است ولی مشغول گردیدن عهده شخص به حق از حقوق خلاف این اصل است. پس حالتی که خلاف اصل باشد ثابت نمی شود مگر با بینه، زیرا که عهده و ذمه انسان آزاد و غیر مصروف به حق از حقوق دیگران است، بناء هنگام دعوی بر علیه ذمه به مصروف بودن آن به حق از حقوق دیگران قول کسی ترجیح داده می شود که دلیل آن برائت ذمه او می باشد، زیرا حالت اصلی یعنی عدم مشغولیت ذمه برای او شاهی می دهد تا آن که دلیل ثابت کننده خلاف اصل از قبیل اقرار، شاهد، امتناع از قسم، فرائین موجود شود. چنان که با تاسی از احکام شریعت اسلامی قانون اساسی کشور قانون جزای کشور و قانون مدنی کشور می گویند برائت ذمه حالت اصلی است.

۳- قاعده در مورد حق جانی دفع حدود به شبهات است. این قاعده از جمله قواعد تفسیری نصوص جزایی اسلامی شمرده شده و واجب التطبيق می باشد که از صدر اسلام به این طرف همواره در عرصه حقوق جزای اسلامی در جرایم حدود و قصاص قابل اجراء بوده است. قاعده یاد شده ترجیح اشتباه در عفو بر اشتباه در جزای دلالت روشنی در زمینه دارد.

۴- رعایت کرامت مواردی دیگری است که شریعت اسلامی به آن توجه داشته در مرحله اتهام و ظن و چه در زمان محکومیت با در نظر داشت این اصل مورد احترام می باشد. از دیدگاه شریعت اسلامی یک سلسله جرایم شناسایی و برای مرتکبین آن مجازاتی را تعیین نموده است که شامل جزا های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات بوده و هر کدام با در نظر داشت نحوه جرم، حالت مجرم، شرایط تحقق جرم، مصالح علیای جامعه قابل تطبیق می

باشد که دارای ویژگی های بخصوص خود بوده و قابل تذکر است که هر نوع جزا و مجازات که مخالف کرامت انسانی باشد از دیدگاه شریعت اسلام مردود بوده و قابلیت تطبیق را ندارد. در حقوق جزای اسلامی به فطرت انسانی توجه زیادی شده و آن را پاک و منزه می داند و از آنجائی که کمال جوئی در فطرت انسان گنجانیده شده می بایست عدالت مطلق را که در قرآن مجید کراراً از آن یاد شده، بر جهان حکم فرما کنند تا به مقصود برسند و این عدالت تنها از طریق حاکمیت اسلام بر جهان امکان پذیر است. بطور کلی اهداف مجازات از نظر قرآن مجید برای اصلاح مجرمین، ارهاب دیگران و جلوگیری از ارتکاب جرم بوده است.

۵- منع شکنجه از مواردی دیگری از دیدگاه شریعت اسلامی محسوب می شود که شامل حقوق افراد فوق الذکر بوده می تواند.

۶- قانون اساسی افغانستان، کد جزا، قانون محابیس و توقیف خانه در مورد حقوق مظنون، متهم، جانی و مجنی علیه صراحت یافته است. این موارد بصورت اخص در داشتن حق آگاهی از اتهام، حق منع شکنجه، حق داشتن وکیل مدافع، حق رسیده گی به اتهام در مدت معینه، حق سکوت، حق داشتن ترجمان در جریان محکمه، حق سلب صلاحیت قضایی که متهم حق دارد با لای هیئت قضائی قانوناً اعتراض نماید و رد آنها را مطالبه نماید (امتناع قاضی و رد قاضی و یا خارنوال) بنابر ملحوظات چون فامیلی، سیاسی، قومی، مادی و غیره. حق حضور متهم و وکیل مدافع اش در جلسه قضایی، اعتراض بالای فیصله محکمه یا استیناف خواهی بوده که مورد بررسی قرار گرفت.

بخش دیگری حقوق جانی یا مجرم در زمان سپری نموده مجازات در زندان ها می باشد که تحت عنوان الزامات حقوق بشری مورد بحث قرار گرفت و مزایای آن عبارت است از حق اعاشه و اباته، حق تداوی، حق تعلیم و کار، حق ملاقات با فامیل، حق آزادی می باشد.

مآخذ

قرآنکریم

الف) کتب

۱. آخوندی، محمود، حق بهره برداری از محاکمه عادلانه، تهران: جنگل جاودانه، ۱۳۹۱.
۲. ابن الهام، کمال الدین محمد بن عبدالواحد، فتح القدير شرح الهدایه، مصر: المطبعة الكبرى، ۱۴۱۰.
۳. ابن عابدين، محمد امين، رد المحتار على الدر المختار، بيروت: دار الفكر، ۱۹۶۲.
۴. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان عرب، تهران: نشر حوزه علمی قم، ۱۴۰۵.
۵. احرار، محمد احرار، توقیف و جبران خساره توقیف شده بی گناه، کابل: انتشارات سعید، ۱۳۸۷.
۶. اردبیلی، علی، حقوق جزای عمومی، تهران: جاویدان، ۱۳۸۱.
۸. استفانی، گاستون، حقوق جزای عمومی، ترجمه حسن دادبان-تهران: انتشارات پایه، ۱۳۹۱.
۹. البخاری، محمد بن اسماعیل، مختصر صحيح البخاری، مترجم قادر ترشابی- کراچی، اسلامیة، ۱۳۷۷.
۱۰. الترمذی، محمد بن عیسی، سنن الترمذی، دهلی، مطبعة مجتبیای، ۱۳۴۶.
۱۱. الحنبلی، عبدالرحمن بن محمد بن قاسم العاصمی البخدی الحنبلی، مجموع فتاوی شیخ الاسلام، بیروت: الغراس، ۱۴۱۰ قمری.
۱۲. الزحیلی، وهبه بن مصطفى، الفقه الاسلامیة و ادلته، دمشق، دارالفکر، بی تا.
۱۳. الزحیلی، وهبه، روابط بین الملل در اسلام، مترجم میرویس غیائی. کابل انتشارات مستقبل، ۱۳۹۳.
۱۴. العاصمی البخدی الحنبلی، عبدالرحمن بن محمد بن قاسم، مجموع فتاوی شیخ الاسلام احمد بن تیمیه، بیروت: آل سعود، ۱۳۹۸ قمری.
۱۵. الفیروز آبادی، مجد الدین محمد بن یعقوب، قاموس محیط، بیروت: الرسالة، ۱۴۰۷.
۱۶. القیشری نیشاپوری، مسلم بن حجاج، صحيح مسلم، دهلی: ۱۴۰۸.
۱۷. الکاشانی، ابوبکر بن مسعود، بدایع الصنائع، بیروت: الغراس، ۱۳۹۴ هجری قمری.
۱۸. الموسوعة الفقهی، کویت: وزارت حج و شؤون اوقاف، ۲۰۱۰.
۱۹. انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، تهران: انتشارات سخن، ۱۳۸۵.

۲۰. بدوی، عبدالعظیم، مختصر فقه از قرآن و سنت، مترجم عبدالله محمدی- تهران: احسان، ۱۳۸۹.
۲۱. بولک برنارد، جزاء شناسی، مترجم علی حسین ابرندآبادی، تهران، انتشارات مجدد، ۱۳۸۵.
۲۲. پوپل، ثریا، پوپل دایره المعارف آریانا، به ریاست ثریا پوپل- کابل: اکادمی علوم افغانستان، ۲۳. جعفری لنگرودی، جعفر، ترمینولوژی حقوق، تهران: جنگل جاویدانه، ۱۳۶۳.
24. حسنی، فاطمه، عوامل ناکارآمدی مجازات زندان در حقوق ایران، تهران: نشر فرهنگ، 1388.
۲۵. حکیم زاده، عبدالواحد، نقش قصاص در کاهش جرایم، کابل: انتشارات چاردهی، ۱۳۷۵.
۲۶. خاموش هروی، ابو ادريس، ترجمه جدولی قرآنکریم، کویت: الغراس، ۱۴۳۴.
۲۷. دانش، حفیظ الله، جزا شناسی، کابل: مستقبل، ۱۳۹۵.
۲۸. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه فارسی دهخدا، تهران: انتشارات دانشگاه، ۱۳۴۶.
۲۹. رسولی، محمد، دوره کامل حقوق جزای عمومی، کابل: احمد، ۱۳۹۱.
۳۰. رضایی، محمد عارف، حقوق جزای عمومی، کابل: دانشگاه ابن سینا، ۱۳۹۱.
۳۱. ریگی، محمد بندر، المنجد الطلاب، فرهنگ عربی به فارسی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۵۰.
۳۲. زراعت، عباس، شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی، تهران: انتشارات جاودانه، ۱۳۹۴.
۳۳. ستانکزی، نصرالله، قاموس اصطلاحات حقوقی، کابل: پوهنتون کابل، ۱۳۸۷.
۳۴. سمیعی، حسین، حقوق جزا، تهران: چاپخانه شرکت مطبوعات، ۱۳۳۳.
۳۵. شادمند، یعقوب، بررسی مجازات زندان و اثر آن بر کاهش یا افزایش جرایم در ایران، تهران: ققنوس، ۱۳۹۵.
۳۶. صانعی، پرویز، حقوق جزای عمومی، تهران: گنج دانش، ۱۳۷۱.
۳۷. صدري افشار، غلامحسین، فرهنگ فارسی، تهران: سپهر، ۱۳۹۱.
۳۸. عادل، حداد، دانشنامه جهان اسلام، تهران: مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۸۸.
۳۹. عثمانی، شبیراحمد، تفسیر کابلی، ترجمه زیر نظر علمای جیدکشور- کابل: بیهقی، ۱۳۴۶.
۴۰. عشرتی، عبدالاحد، مدافع و دفاع از متهم، کابل: نشرات وزارت عدلیه، ب ت، ۴۱. علی آبادی، عبدالحسین، حقوق جنایی، ج ۲، تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۵۲.
۴۲. عمید، حسن، فرهنگ لغات عمید، تهران: گنج دانش، ۱۳۶۳.
۴۳. عوده، عبدالقادر، التشریع الجنایی اسلامی، ترجمه حسین فرهودی، تهران: اسلامی، ۱۳۸۱.
۴۴. عوده، عبدالقادر، جرم و ارکان آن، ترجمه حسن فرهودی-تهران: ایثار، ۱۳۸۹.

۴۵. فرهنگ، منوچهر، فرهنگ بزرگ اقتصادی. تهران: انتشارات البرز، سال ۱۳۷۱.
۴۶. فکرت بخشی، محمدبشیر، اصل قانونیت جرایم و جزاها در شریعت و قانون، کابل: پوهنتون کابل، ۱۳۹۱.
۴۷. فیروزجایی، فیروزجانی، جایگزین های حبس در حقوق جزایی، تهران، انتشارات فردوسی، ۱۳۸۴.
۴۸. قرضاوی، یوسف قرضاوی، دیدگاه های فقهی معاصر، مترجم احمد نعمتی-تهران: انتشارات رهروان، ۱۳۶۶.
۴۹. کاتوزیان، ناصر، حقوق مدنی، تهران: انتشارات آینه، ۱۳۶۳.
۵۰. لنگرودی، جعفر، مقدمه عمومی علم حقوق، تهران: گنج دانش، ۱۳۷۶.
۵۱. لنگرودی، جعفر، ترمینولوژی حقوق، تهران: گنج دانش، ۱۳۶۳.
۵۲. محمد عزام، القواعد الفقهیه، مصر: الازهر مکتبه، ۱۴۱۱ قمری.
۵۳. محمد معین، فرهنگ فارسی معین، تهران: نشر سرایش، ۱۳۸۵.
۵۴. مریدی، سیاوش و علی رضانوروزی، فرهنگ اقتصادی. تهران: انتشارات نگاه، ۱۳۸۳.
۵۵. مصری، سید سابق، فقه السنه، مترجم محمود ابراهیمی- تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۸۲.
۵۶. مودودی، ابوالعلی، تفهیم القرآن، مترجم نیاز محمد همدانی - لاهور: للدعوة اسلامیه، ۱۹۸۹.
۵۷. مهرپور، حسین، حقوق بشر و راهکارهای اجرایی آن، تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۳۸۸.
۵۸. نذیر، داد محمد، حقوق جزای اسلام، کابل: رسالت، ۱۳۹۳.
۵۹. نذیر، داد محمد، درآمدی بر قواعد کلی فقهی، کابل: پوهنتون تابش، ۱۳۹۴.
۶۰. نذیر، داد محمد. اساسات حقوق اسلام، کابل: رسالت، ۱۳۹۳، ص ۲۴۳.
۶۱. نیکبخت، سارا، جزایی شناسی، تهران، انتشارات خرسنده، جلد ۱، چاپ اول، ۱۳۹۳.

ب) مقالات

۱. آشوری، محمد، سخنرانی در همایش بین المللی بررسی های جایگزین مجازات حبس، تهران، مجله حقوقی وقضایی دادگستری، ۱۳۸۱.
۲. اردبیلی، محمد علی، مجازات زندان و نقش آن در بازپروری زندانیان فصل نامه حق، دفتر پنجم، فروردین، خرداد، ۱۳۶۵.
۳. اصفهانی، سید عبدالله، مطالعه کرامت انسانی، فصلنامه علمی و پژوهشی فرهنگ، شماره ۲۰۵، ۱۳۹۶، ۱۸۱/.
۴. کاشفی، حسین، جزای های جایگزین زندان؛ مجله حقوق قضایی دادگستری؛ شماره ۳۶؛ ۱۳۹۳.

۵. مطهری زاده، یاسین، اثرات مثبت و منفی زندان بر محکومین به مجازات حبس، فصلنامه تحقیقی حقوقی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، ۱۳۹۲. سعید هاشمی، کرامت انسانی مانع

6. هاشمی، سعید، گسترش جرم انگاری، فصلنامه پژوهشی حقوق کفری، شماره ۱ خزان ۱۳۹۱.

ج) قوانین

۱. وزارت عدلیه افغانستان، قانون اساسی افغانستان، کابل: جریده شماره (۱۰۳/۱۳۸۲)

۲. وزارت عدلیه، قانون اجرات جزایی، کابل: جریده رسمی، شماره (۱۱۳) ۱۳۹۳.

۳. وزارت عدلیه افغانستان، قانون مدنی، کابل: جریده رسمی شماره (۳۹۱) ۱۳۹۶
۱۳۹۱/

۴. وزارت عدلیه، کد جزای افغانستان، کابل: جریده رسمی، شماره (۱۲۶۰) ۱۳۹۶

۵. وزارت عدلیه، قانون جزای افغانستان، کابل: جریده رسمی شماره (۳۴۷) ۱۳۵۵

۶. وزارت عدلیه، قانون محابس و توقیف خانه ها، کابل: جریده رسمی شماره (۹۲۳) ۱۳۸۶.

۷. وزارت عدلیه، قانون تشکیلات و صلاحیت قوه قضائیه، کابل: جریده رسمی شماره ۱۳۸۴